

Éric Vuillard
Una sortida honorable

Traducció de Jordi Martín Lloret

Éric Vuillard

Una sortida honorable

Traducció de Jordi Martín Lloret

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Une sortie honorable*

© Actes Sud, 2022

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté
l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agraim que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors
perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.
Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web
www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Primera edició: març del 2023

© de la traducció: Jordi Martín Lloret, 2023

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Grup62

DIPÒSIT LEGAL: B. I. 754-2023
ISBN: 978-84-297-8091-8

ANNEX MOLT CONFIDENCIAL
A UN INFORME DE LA INSPECCIÓ
DE TREBALL

«S'ha de viatjar», escrivia Montaigne. «Viatjar ens fa humils», hi afegia Flaubert. «Viatgem per canviar, no pas de lloc, sinó d'idees», reblava Taine. I si fos al contrari? En una guia de viatges del 1923 dedicada a Indoxina, després d'una pàgina de publicitat de Ridet & Cie, casa armera situada al centre de Hanoi, que subministrava «armes i municions de caça i de guerra, tota mena d'accessoris per a caçadors i turistes, pistoles automàtiques o carrabines», abans fins i tot que s'esmentés «la part més pintoresca de l'Alt Tonquín, on hi ha una gran quantitat de curiositats naturals», trobem un petit diccionari, un manual de conversa per als turistes, amb aquests primers rudiments en francès: «ves a buscar un carretó», «de pressa», «a poc a poc», «gira a la dreta», «gira a l'esquerra», «torna enrere», «aixeca la capota», «abaixa la capota», «espera'm aquí un moment»,

«porta'm al banc, a cal joier, al cafè, a la comissaria, a les terres». Aquest era el vocabulari bàsic del turista francès a Indoxina.

El 25 de juny de 1928, de matinada, tres siluetes austeres sortien de Saigon per emprendre un viatge. Una xarxa de boira flotava per sobre dels edificis. El cotxe circulava a tota velocitat. Feia fred, tot i que havien aixecat la capota, i el passatger que anava al davant es va afanyar a embolicar-se amb una manta. Però en realitat Tholance, Delamarre i el seu secretari no eren ben bé uns viatgers normals, sinó que formaven l'embrió d'una nova administració colonial, eren els primers inspectors de treball nomenats a la Indoxina francesa. Arran de la gran polseguera que havien aixecat les sospites de maltractaments en una plantació Michelin, i com a conseqüència d'una revolta dels treballadors, els havien encomanat la tasca de controlar el respecte de les escasses ordenances que servien de Codi laboral, pensades per protegir el culi vietnamita. Aviat el cotxe va deixar els suburbis de la ciutat per les rengleres de cabanes de palla. El paisatge era ben bonic, d'un verd gairebé agressiu, el riu es desbordava del seu llit, i darrere una franja estreta de terra s'endevinava una multitud de petites parcel·les espurnejants d'aigua.

Finalment, el camí es va endinsar en la selva, i els

viatgers van sentir, al mateix temps que una mena d'encantament, una angoixa inexplicable. A banda i banda de la carretera veien una desfilada immòbil i implacablement repetida. S'endinsaven en una selva immensa. Però no era pas una selva com les altres, no era ni una selva tropical, frondosa o salvatge, ni l'espès bosc dels somnis, el bosc fosc on es perden els nens; era una selva encara més estranya, potser més salvatge, més fosca. A l'entrada, el viatger tremola. Sembla que en aquesta selva, per obra d'un curiós sortilegi, tots els arbres creixin exactament a la mateixa distància els uns dels altres. Un arbre, i un altre arbre, sempre el mateix, i un altre, i un altre més, com si la selva només estigués composta per un sol i únic espècimen que es multiplica fins a l'infinit.

De nit, a les hores fredes, uns homes caminen regularment d'arbre en arbre. Porten a la mà un ganivet petit. En cinc segons fan unes poques passes, s'ajupen, es tornen a aixecar i deixen un tall a l'escorça de l'arbre. Tarden com a màxim quinze segons, i així, aproximadament cada vint segons, l'home arriba a un altre arbre, i a la renglera del costat un altre home el segueix, i en una extensió de centenars i centenars de metres, centenars d'homes, descalços, vestits de lona, avancen, amb un fanal en una mà i el ganivet a l'altra, i fan un tall a l'escorça. Comença llavors un lent degoteig. Sembla llet. Però no és llet,

és làtex. I cada nit, cada home sagna uns mil vuit-cents arbres, mil vuit-cents cops l'home acosta el ganivet a l'escorça, mil vuit-cents cops traça l'osca, retallant una fina làmina d'uns dos mil·límetres de gruix, mil vuit-cents cops ha d'anar amb compte de no tocar el cor de la fusta. I mentre els nostres inspectors de treball travessen en cotxe la plantació interminable, mentre admiren la racionalitat aplicada a la feina, la traça amb què Taylor i Michelin han aconseguit conjurar «l'ociositat natural» del treballador annamita per mitjà d'una organització racional de la feina, mentre els inspectors admiren fins a quin punt aquesta selva, l'organització despietada d'aquesta selva, representa una lluita inaudita contra el temps perdut, amb la mirada atreta per la immensitat glaçada de la feina, ells senten una mena d'esglai.

Fins i tot el sistema més ben ordenat comporta errors. I a les nou del matí, uns vint quilòmetres abans d'arribar a l'oficina de la plantació, Émile Delamarre, inspector de treball, va veure tres joves tonquinesos al marge del camí. Va tenir la mala pensada de treure el cap per la finestra, i es va adonar que anaven lligats entre si amb un filferro. Allò li devia semblar estrany, incongruent, aquells tres homes descalços i lligats, i de seguida va ordenar al conductor que parés.

Els tres homes anaven bruts, vestits amb parracs i escortats per un capatàs. Delamarre va baixar del cotxe una mica grogui, va relliscar una mica amb el fang i va avançar penosament cap als presoners. Quan va arribar on eren, va mirar un moment el capatàs, que es va descobrir davant del vestit car de Delamarre. Ja feia calor i humitat. Delamarre es va fixar que els presoners estaven coberts de ronya. D'un cop d'ull va veure que el filferro els feria cruelment els canells, i va decidir interrogar-los directament, en vietnamita. Després d'un intercanvi de paraules banals i d'algunes vacil·lacions, un dels presoners li va explicar que s'havia escapat. Era el que se'n deia «un desertor», havia fugit de la plantació durant la nit, però l'acabaven d'atrapar. Delamarre devia trobar aquell tracte una mica desproporcionat, però allò no era de la seva competència. Així doncs, es va limitar a fer un comentari una mica sec al capatàs i tot seguit va retrocedir, es va netejar les soles de les sabates al voral i va tornar a pujar al cotxe: «A la plantació», va engegar.

Durant la resta del trajecte va intentar oblidar aquella escena lamentable, i, gràcies a Déu, quan van arribar a la plantació els van rebre calorosament. Després d'una primera llambregada a les instal·lacions, els van presentar al director dels establiments Michelin a la

Cotxinxina, el senyor Alpha, acompanyat del responsable de la plantació, el senyor Triaire, i d'uns quants treballadors europeus. Van començar tots junts la visita: les cases dels culis, els jardinetes, les dutxes, la infermeria, els rebosts, la torre d'aigua. Els inspectors, admirats, van fer el volt d'aquells equipaments nous. Quan van sortir dels edificis, Delamarre, aprofitant un moment en què caminava a soles amb el director, el va interrogar sobre una barra de càstig que havia vist al principi de la visita, al costat de les cases. El senyor Alpha va semblar desagradablement sorprès, es va girar cap al seu ajudant, el senyor Triaire, i, amb un to bruscat, li va demanar aclariments.

—Vaig reservar aquell espai per retenir-hi els desertors —va declarar Triaire, una mica incòmode—. No els hi tenim més d'una nit, i encadenats per un sol peu!

—Hi ha més barres d'aquestes, a la plantació? —va demanar Delamarre.

—No n'hi ha cap més —va contestar Triaire, categòric.

La visita va continuar. Ara tocava les cuines. Els havien organitzat un recorregut complet per les instal·lacions. Triaire exalçava l'agencament modern, la netedat, quan de sobte, mentre passaven per davant d'una porta tancada, Delamarre va preguntar què

hi havia darrere. Li van contestar amb un arronsament d'espatlles, devia ser un traster, no en tenien les claus. Com que Delamarre insisteix a entrar-hi, Triaire corre a buscar-les. Al cap d'una estona arriba amb ell el vigilant sense alè i obre la porta. La sala és buida, però al fons hi ha una barra de càstig amb nou forats.

El director es gira bruscament cap a Triaire i exigeix explicacions. Triaire balbucejia, el director alça el to. Però tal com passa al teatre quan una petita comèdia que es representa en primer pla queda manifestament a l'ombra d'una escena que esclata en segon pla, se senten uns gemecs a la cambra del costat. I en aquesta la porta també és tancada, cal anar a buscar-ne les claus. Llavors, fent ús de la seva autoritat, l'inspector de treball ordena febrilment que esbotzin la porta. I vet aquí que s'obre de seguida, havien trobat les claus miraculosament, quin badoç, aquest Triaire! Però en comptes de desdramatitzar, aquesta estranya badada fa créixer una por difusa que envaeix els inspectors de treball des de fa uns quants minuts. I just en el moment en què s'obre la porta, ara són ben conscients, mentre el volum dels gemecs s'amplifica, que estan entrant en un altre món.

Hi ha un home ajagut d'esquena, sense forces, esgotat, amb tots dos peus encadenats, mig nu. L'home s'arrauleix a terra, intentant desesperadament ta-

par-se els genitals amb un drap vell i brut que s'enganxa com pot a la pell. Llavors, mentre el petit seguici es queda ben consternat pel que acaba de descobrir, Triaire es precipita i, arrencant el drap que el pobre home es posava tremolant al cos descarnat, crida: «Tant de bo que no s'hagi mutilat!». El comentari està fora de lloc, fins a tal punt que l'inspector de treball tarda un moment a captar-ne el sentit. Triaire els volia fer creure que havien encadenat així l'home *pel seu bê?*

Ara el culi estava gairebé nu, exposat a la mirada de tots. L'escena era terrorífica. El van alliberar com van poder de les cadenes, el van aixecar i els guàrdies li van examinar brutalment fins els replecs més petits del cos, com si l'home s'hagués intentat suïcidar o provés de dissimular alguna cosa. L'habitació estava poc il·luminada, era sòrdida. L'home estava tan prim que feia feredat. Amb prou feines s'aguantava dret. Tenia por.

El director va esbrincar Triaire: «Però això què vol dir!», cridava. «No ho sé, senyor», repetia Triaire, i en acabat ell també cridava a un vigilant perquè fes venir de seguida l'infermer. Van haver d'esperar. L'espera se'ls va fer interminable. El vietnamita estava esquelètic, moribund, obligat a aguantar-se dret enmig dels directors i d'aquells dos desconeguts que

parlaven en una llengua que no entenia. Titubejava, els francesos callaven. De tant en tant, una gota queia feixugament sobre les planxes. Un corrent d'aire fresc travessava l'habitació. I Triaire es repetia: «No ho entenc».

Va arribar per fi l'infermer. Potser es va imaginar que tranquil·litzaria els inspectors dient-los: «És un disentèric que estic curant». Però aquella declaració sorprenent no va fer sinó carregar més l'ambient. Delamarre va pensar: «I així és com el cureu, encadenant-lo a una biga, mig nu!». I va ordenar, amb una veu freda: «Despulleu del tot aquest home!». Triaire va fer un senyal en direcció als dos vigilants, el culi es va sobresaltar de por, però estava massa feble per fer cap pas. Li van treure el gec. Ara s'havia quedat completament nu, com ho estarem nosaltres un dia davant dels nostres jutges. S'estava amb el cap cot, semblava un mort. L'inspector Delamarre s'hi va acostar lentament, molt lentament, i va girar al voltant de l'home. Va fer un gest per convidar a venir el seu col·lega: «Feu constar si us plau que aquest home porta a l'esquena deu cops de bengala ben marcats».

L'endemà, Delamarre va anar a l'altra plantació Michelin, on últimament s'havia informat de diversos casos de suïcidi per penjament. L'empresa Michelin s'interrogava sobre «els motius d'aquesta

epidèmia de suïcidis», segons l'expressió exacta de l'informe de la Inspecció de Treball. D'acord amb la llista que li havien enviat, els suïcidis s'havien produït amb una cadència alarmant. Pham-thi-Nhi, penjat el 19 de maig; Pham-van-Ap, penjat el 21 de maig; Ta-dinh-Tri, penjat el mateix dia; Lê-ba-Hanh, penjat el 24; Dô-thê-Tuât, penjat el 10 de juny; Nguyên-Sang, penjat el 13 de juny; Tran-Cuc, penjat aquell mateix matí. En total, set suïcidis en un mes. I durant la visita, l'inspector descobreix en els cossos dels culis senyals profunds de cops, i mentre els interroga, se succeeixen relats d'humiliació i de terror, i malgrat les negacions, Delamarre acaba trobant en un traster tot un arsenal de bengales; i, com de costum, el director de la plantació no en sabia res; i, com de costum, sembla molt commogut, declara que si bé no desconeixia alguns excessos, i havia pres mesures immediates fent traslladar un jove ajudant massa zelós, no s'hauria imaginat mai aquelles extralimitacions; i, com de costum, el director manifesta una tristesa molt profunda; i, com de costum, els maltractaments es presenten en el registre de l'excepció, de l'abús, la crueltat d'un vigilant, el sadisme d'un subaltern. L'inspector va redactar escrupolosament l'informe, l'administració va formular algunes recomanacions. No van anar acompanyades de cap

reforma ni de cap condemna. Aquell any, l'empresa Michelin va obtenir uns beneficis rècord de noranta-tres milions de francs.

Uns quants anys abans, André Michelin havia conegut Frederick W. Taylor durant un dinar organitzat en honor seu al restaurant parisenc Prunier. A l'hora de les postres, Taylor, que segons la crònica que en va fer Michelin era «la modèstia en persona», els havia exposat tímidament els principis del seu mètode. Però a fi d'entendre més bé l'admiració d'André Michelin per les teories de Taylor, a fi de sentir l'esglai dels inspectors de treball quan el seu cotxe va començar a vorejar de matinada aquella selva geomètrica, on tots els arbres s'han plantat rigorosament a la mateixa distància els uns dels altres, per tal que cada culi només hagi de fer unes passes, sempre el mateix nombre, a la mateixa cadència; a fi de copsar bé el que pot significar *la modèstia de Taylor*, aquella qualitat amb què el guarneix Michelin, citem aquest petit fragment del gran llibre de Frederick W. Taylor, *Els principis de l'administració científica*: «A un home amb la intel·ligència d'un treballador mitjà se'l pot ensinistrar per a la feina més delicada i més difícil si la repeteix prou, i la seva mentalitat inferior el fa més apte que l'obrer especialitzat per suportar la monotonia de la repetició».

Així doncs, segons Taylor, Pham-thi-Nhi, amb títol d'identitat número 2762, que es va penjar el 19 de maig de 1928 a la plantació de Dâu Tiêng, no seria res més que «un home amb la intel·ligència d'un treballador mitjà ensinistrat per a la feina més repetitiva», i tot i així, malgrat «la seva mentalitat inferior», sembla que no va poder suportar «la monotonia de la repetició»; i Pham-van-Ap, amb títol d'identitat número 1309, que es va penjar el 21 de maig de 1928, potser no era res més que «un home amb la intel·ligència d'un treballador mitjà ensinistrat per a la feina més repetitiva», i, tanmateix, tampoc no semblava que hagués pogut resistir «la monotonia de la repetició».

Aquell mateix any, el trenta per cent dels treballadors van morir a la plantació, més de tres-centes persones. A Delamarre li van tornar al cap els canells prims, segats pel filferro, dels tres captius esquerps, aquells «desertors» que havia vist de matinada, amb la mirada absent. Va sentir vergonya. La veritat era allà, davant mateix dels seus ulls. Ara ja no importava gaire el maleït contracte de treball, en nom del qual se'ls podia forçar d'aquella manera. Aquell vespre, quan ja se n'anaven per reprendre la ruta, l'inspector Delamarre va entendre que aquells homes que fugien de la plantació només intentaven salvar la pell.